

ΤΑΞΗ: Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ημερομηνία: Τετάρτη 5 Μαΐου 2021
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ:

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, *Ἠθικά Νικομάχεια*, Β 1.5-8, 6.10-13

Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ γινόμενον ἐν ταῖς πόλεσιν· οἱ γὰρ νομοθετοῦντες τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοῦς, καὶ τὸ μὲν βούλημα παντὸς νομοθέτου τούτ' ἐστίν, ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιοῦσιν ἀμαρτάνουσιν, καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης. Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται, ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη· [...]

Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει· πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἀδικοί, πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἱ μὲν ἀνδρεῖοι οἱ μὲν δειλοί. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς· οἱ μὲν γὰρ σώφρονες καὶ πρᾶοι γίνονται, οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι, οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὕτως ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφονται, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως. Καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται. Διὸ δεῖ τὰς ἐνεργείας ποίας ἀποδιδόναι· κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις. [...]

Οἷον καὶ φοβηθῆναι καὶ θαρρῆσαι καὶ ἐπιθυμῆσαι καὶ ὀργισθῆναι καὶ ἐλεῆσαι καὶ ὄλως ἡσθῆναι καὶ λυπηθῆναι ἔστι καὶ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ ἀμφοτέρωθεν οὐκ εὖ· τὸ δ' ὅτε δεῖ καὶ ἐφ' οἷς δεῖ καὶ πρὸς οὓς καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὡς δεῖ, μέσον τε καὶ ἄριστον, ὅπερ ἐστὶ τῆς ἀρετῆς. Ὅμοίως δὲ καὶ περὶ τὰς πράξεις ἔστιν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις καὶ τὸ μέσον. Ἡ δ' ἀρετὴ περὶ πάθη καὶ πράξεις ἐστίν, ἐν οἷς ἢ μὲν ὑπερβολὴ ἀμαρτάνεται καὶ ψέγεται καὶ ἡ ἔλλειψις, τὸ δὲ μέσον ἐπαινεῖται καὶ κατορθοῦται· ταῦτα δ' ἄμφω τῆς ἀρετῆς. Μεσότης τις ἄρα ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, στοχαστικὴ γε οὕσα τοῦ μέσου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΔΙΔΑΓΜΕΝΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

A.1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «*Σωστό*», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «*Λάθος*», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 2) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 2):

1. Κατά τον Αριστοτέλη πρέπει να δίνουμε συγκεκριμένη ποιότητα στις ενέργειές μας, ώστε να αποκτήσουμε την ηθική αρετή.
2. Η αναφορά του Αριστοτέλη στις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων εξυπηρετεί την πρόθεσή του να δείξει ότι η ηθική αρετή είναι επίκτητη.
3. Οι πράξεις έχουν τελειώς διαφορετικό τρόπο λειτουργίας στη διαδικασία απόκτησης των αρετών σε σχέση με τα πάθη.
4. Στα πάθη και τις πράξεις η μεσότητα επαινείται.

A.2. «*ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιῶσιν*»: Σε ποια λέξη ή φράση του αρχαίου κειμένου αναφέρεται αντωνυμία «*αὐτό*»; (μονάδες 2)

«*ἐν αὐτοῖς*»: Σε ποια/-ες λέξη/-εις ή φράση/-εις του αρχαίου κειμένου αναφέρεται αντωνυμία «*αὐτοῖς*»; (μονάδες 4)

Μονάδες 10

B1. Να επισημάνετε το κριτήριο που χρησιμοποιεί ο Αριστοτέλης, όταν διακρίνει την *ἀγαθὴ πολιτεία* από τη *φάυλη* και να το σχολιάσετε (μονάδες 7). Σήμερα θα συμφωνούσατε με το κριτήριο αυτό ή θα το απορρίπτατε εντελώς και γιατί (μονάδες 3);

Μονάδες 10

B.2. Αξιοποιώντας τον όρο «*συναλλάγμασι*» να εξηγήσετε πώς τα *συναλλάγματα* αποτελούν ένα σημαντικό πεδίο ανάπτυξης και εμφάνισης ηθικών σχέσεων, σύμφωνα με τον Σταγειρίτη.

Μονάδες 10

B.3.a. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «*Σωστό*», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «*Λάθος*», αν είναι λανθασμένη:

1. Όταν ο Αριστοτέλης πήγε στην Ακαδημία ήταν τυχερός, καθώς συνάντησε στην διεύθυνση της σχολής τον Σπεύσιππο, που ως επιστήμονας ταίριαζε περισσότερο στη θετική του ιδιοσυγκρασία.
2. Τα δύο προσωνύμια που είχε δώσει ο Πλάτωνας στον Αριστοτέλη ήταν «Νοῦς» και «Ἀναγνώστης».
3. Ο Αριστοτέλης δικαιολόγησε τη δεύτερη φυγή του από την Αθήνα λέγοντας ότι δεν ήθελε να δώσει στους Αθηναίους την ευκαιρία να σφάλουν για δεύτερη φορά σε βάρος της φιλοσοφίας.
4. Το *λόγον ἔχον* μέρος της ψυχής σχετίζεται με την διατροφή και αύξηση του ανθρώπινου οργανισμού.
5. Το μέρος της ψυχής που μετέχει και των δύο άλλων μερών ο Αριστοτέλης το ονόμασε «θυμοειδές».

(μονάδες 5)

Β.3.β. Να αντιστοιχίσετε στο τετράδιό σας καθεμία από τις προτάσεις της στήλης Α', με την ορθή επιλογή από τη στήλη Β':

ΣΤΗΛΗ Α'

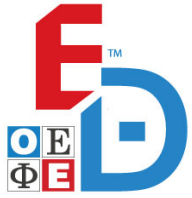
- α. Πρωταγόρας
- β. Ηράκλειτος
- γ. Δημόκριτος
- δ. Αριστοτέλης
- ε. Σωκράτης

ΣΤΗΛΗ Β'

1. «εὐδαιμονία ψυχῆς καὶ κακοδαιμονία»
2. «τὸ τὰ αὐτοῦ πράττειν»
3. εὐβουλία
4. «ἢ εὐδαιμονία ἐστὶ ψυχῆς ἐνέργειά τις κατ' ἀρετὴν τελείαν».
5. «ἦθος ἀνθρώπου δαίμων»

(μονάδες 5)

Μονάδες 10

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2021
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Αλ3Α(ε)

B.4.α. Να εντοπίσετε στο αρχαίο κείμενο έναν ετυμολογικά συγγενή τύπο με καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις της νέας ελληνικής: **διένεξη, δεισιδαίμων, στρόβιλος, ενότητα.**

(μονάδες 4)

B.4.β. Να μεταφέρετε στο τετράδιό σας τις παρακάτω προτάσεις συμπληρωμένες με ομόρριζες λέξεις του ρήματος «έχει», ώστε να αποδίδεται ορθά το περιεχόμενό τους:

1. Οι σοφιστές δεν αναζητούν την απόλυτη αλήθεια αλλά ασπάζονται τη
2. Οι άνθρωποι στον πόλεμο λόγω των δύσκολων συνθηκών υφίστανται πολλές
3. Η κακοκαιρία μάς χάλασε τα για μια όμορφη κυριακάτικη εκδρομή.
4. Τα υψηλής ποιότητας έργα τέχνης είναι αυτά που έχουν στον χρόνο.

(μονάδες 4)

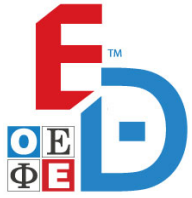
B.4.γ. Να γράψετε ένα συνώνυμο και ένα αντώνυμο στην αρχαία ελληνική για τη λέξη «όργας». Οι λέξεις να γραφούν στην ονομαστική πτώση του ενικού αριθμού.

(μονάδες 2)

Μονάδες 10**B.5.**

«Η αριστοτελική ανάλυση της κοινωνικής ζωής συνίσταται, κατά κύριο λόγο, σε μια καταγραφή των ψυχολογικών και χαρακτηριστικών κινήτρων των συμπεριφορών σε στενή συνάρτηση με τις συγκεκριμένες συνθήκες του ατόμου που τις εκδηλώνει: την κοινωνική του τάξη, το οικονομικό του επίπεδο, το πολιτικό καθεστώς υπό το οποίο ζει. Από αυτήν την άποψη η ηθική του Αριστοτέλη αποτελεί ριζική καινοτομία σε σχέση με τον προγενέστερο Ελληνικό ηθικό στοχασμό.

Με τον Αριστοτέλη εμφανίζεται για πρώτη φορά μία ηθική που δεν διακηρύσσει την ανωτερότητα του συστήματος των ηθικών αξιών μιας συγκεκριμένης κοινωνικής τάξης (όπως είχαν κάνει, ο καθένας με το δικό του τρόπο, οι Πυθαγόρειοι, ο Ηράκλειτος και ο Πλάτωνας). Δεν δέχεται δηλαδή ότι υπάρχει μία προνομιακή οπτική γωνία (η ουράνια τάξη, ο λόγος, η ψυχή) από όπου μπορεί κανείς να συλλάβει μία κανονιστική ηθική δεσμευτική για το σύνολο του κοινωνικού σώματος. Συγγενεύοντας

ως προς αυτό με τη σοφιστική σκέψη, ο Αριστοτέλης, μη όντας στο κέντρο της κοινωνικής ζωής, δεν ταυτίζεται άμεσα με καμία από τις παραδοσιακές ηθικές και κατά συνέπεια δεν οραματίζεται τη δημιουργία ενός δικαιότερου κόσμου με την επιβολή ενός συγκεκριμένου συστήματος ηθικών και πολιτικών κανόνων. Έτσι, ο ηθικός στοχασμός του εμφανίζεται πολύ πιο ανοιχτός λαμβάνει υπόψη όλες τις οπτικές γωνίες, τις ισορροπίες και τους συμβιβασμούς, που διαμορφώνονται σταδιακά μέσα στο πλαίσιο των δυναμικών σχέσεων ατόμου και κοινωνίας γύρω από το ζήτημα των αξιών».

Κωνσταντίνος Κάλλης

«Οι ηθικές μεταβολές και η εξέλιξη από τον Ελληνισμό στον Χριστιανισμό».

Αξιοποιώντας στοιχεία της τρίτης παραγράφου του πρωτότυπου κειμένου να σχολιάσετε την προσέγγιση του Κ. Κάλλη σχετικά με τον κοινωνικό χαρακτήρα της ηθικής αρετής στη φιλοσοφική θεώρηση του Αριστοτέλη.

Μονάδες 10

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πλάτωνος, Νόμοι, ΙΒ΄, 942a-d*

Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο φιλόσοφος αναφέρεται στις αρχές που πρέπει να διέπουν τη συμπεριφορά των πολιτών σε συνθήκες πολέμου αλλά και ειρήνης.

[Δει] τὸν δὲ ἄστων καὶ τεθραμμένον ὡς ἔσται τεθραμμένος, ἂν πατρίδα συλῶν ἢ βιαζόμενος ἀλίσκηται, ἐάντ' ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐάντε μὴ, σχεδὸν ὡς ἀνίατον ὄντα θανάτῳ ζημιούῃν. στρατιῶν δὲ ἔνεκα πολλὴ μὲν συμβουλή, πολλοὶ δὲ νόμοι γίνονται κατὰ τρόπον, μέγιστον δὲ τὸ μηδέποτε ἀναρχὸν μηδένα εἶναι, μήτ' ἄρρενα μήτε θήλειαν, μηδέ τις ἔθει ψυχὴν εἰθίσθαι μήτε σπουδάζοντος μήτ' ἐν παιδιαῖς αὐτὸν ἐφ' αὐτοῦ τι κατὰ μόνας δρᾶν, ἀλλ' ἐν τε πολέμῳ παντὶ καὶ ἐν εἰρήνῃ πάσῃ πρὸς τὸν ἄρχοντα ἀεὶ βλέποντα καὶ συνεπόμενον ζῆν, καὶ τὰ βραχύταθ' ὑπ' ἐκείνου κυβερνώμενον. οἷον ἐστάναι θ' ὅταν ἐπιτάτῃ τις καὶ πορεύεσθαι καὶ γυμνάζεσθαι καὶ λουῖσθαι καὶ σιτεῖσθαι καὶ ἐγείρεσθαι νύκτωρ εἰς τε φυλακὰς καὶ παραγγέλσεις, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς κινδύνοις μήτε τινὰ διώκειν μήθ' ὑποχωρεῖν ἄλλῳ ἄνευ τῆς τῶν ἀρχόντων δηλώσεως, ἐνὶ τε λόγῳ τὸ χωρὶς τι τῶν ἄλλων πράττειν διδάξαι τὴν ψυχὴν ἔθεισι μήτε γινώσκειν μήτ' ἐπίστασθαι τὸ παράπαν, ἀλλ' ἀθρόον ἀεὶ καὶ ἅμα καὶ κοινὸν τὸν βίον ὅτι μάλιστα πᾶσι πάντων γίνεσθαι--τούτου γὰρ οὐτ' ἔστιν οὔτε ποτὲ μὴ γένηται κρεῖττον οὔτε ἄμεινον οὔτε τεχνικώτερον εἰς σωτηρίαν τὴν κατὰ πόλεμον καὶ νίκην-- τοῦτο ἐν εἰρήνῃ μελετητέον εὐθύς ἐκ τῶν παίδων, ἄρχειν τε ἄλλων ἄρχεσθαί θ' ὑφ' ἐτέρων· τὴν δ' ἀναρχίαν ἐξαιρετέον ἐκ παντὸς τοῦ βίου ἀπάντων τῶν ἀνθρώπων τε καὶ τῶν ὑπ' ἀνθρώπους θηρίων.

*Plato. Platonis Opera, ed. John Burnet. Oxford University Press. 1903

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

- **συλάω, -ῶ:** ληστεύω
- **βιάζομαι:** ασκώ βία
- **νύκτωρ (επίρρημα):** κατά τη διάρκεια της νύχτας
- **ἢ παιδιά:** το παιχνίδι, η διασκέδαση, η αναψυχή
- **ἢ παράγγελσις:** τοπρόσταγμα
- **τεχνικῶς:** έντεχνα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΔΙΔΑΚΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Γ1. Να μεταφράσετε το απόσπασμα στα νέα ελληνικά: «οἷον ἐστάναι... πάντων γίνεσθαι».

Μονάδες 10

Γ2. Ποια στάση πρέπει να τηρεί ο πολίτης, όπως επιβάλλουν οι επιταγές του νόμου τόσο σε περίοδο ειρήνης, όσο και σε περίοδο πολέμου; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με συγκεκριμένα χωρία του αρχαίου κειμένου.

Μονάδες 10

Γ3.α.

- καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς κινδύνοις μήτε τινα διώκειν μήθ' ὑποχωρεῖν ἄλλω ἄνευ τῆς τῶν ἀρχόντων δηλώσεως, ἐνὶ τε λόγῳ τὸ χωρὶς τι τῶν ἄλλων πράττειν διδάξαι τὴν ψυχὴν ἔθεσι μήτε γινώσκειν μήτ' ἐπίστασθαι τὸ παράπαν: i. Να εντοπίσετε στο παραπάνω απόσπασμα ένα σιγμόληκτο και ένα φωνηεντόληκτο ουσιαστικό της γ' κλίσης και να γράψετε την ίδια πτώση στον άλλο αριθμό. (μονάδες 2) ii. Να μεταφέρετε τον υπογραμμισμένο τύπο στην ονομαστική πτώση στο ίδιο γένος. (μονάδα 1)
- μήτ' ἄρρενα μήτε θήλειαν, μηδέ τινος ἔθει ψυχὴν εἰθίσθαι μήτε σπουδάζοντος μήτ' ἐν παιδιαῖς αὐτὸν ἐφ' αὐτοῦ τι κατὰ μόνας δρᾶν: Να μεταφέρετε τον α' υπογραμμισμένο τύπο στην αιτιατική πτώση του πληθυντικού αριθμού στο ουδέτερο γένος και τον β' υπογραμμισμένο τύπο στη δοτική πτώση του πληθυντικού αριθμού, στο θηλυκό γένος του β' προσώπου. (μονάδες 2)

Γ3β.

- **ὥς ἔσται τεθραμμένος, ἂν πατρίδα συλῶν ἢ βιαζόμενος ἀλίσκηται, ἐάντ' ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐάντε μῆ, σχεδὸν ὥς ἀνίατον ὄντα θανάτῳ ζημιούν.:** **i. ἀλίσκηται:** Να γράψετε τον ίδιο τύπο στον αόριστο β'. **ii.** Να μεταφέρετε τον τύπο που βρίσκεται σε παρακείμενο στο γ' ενικό πρόσωπο της οριστικής διατηρώντας τον χρόνο και τη φωνή.
(μονάδες 2)
- **οἷον ἐστάναι θ' ὅταν ἐπιτάτῃ τις καὶ πορεύεσθαι καὶ γυμνάζεσθαι καὶ λοῦσθαι καὶ σιτεῖσθαι καὶ ἐγείρεσθαι νύκτωρ εἰς τε φυλακὰς καὶ παραγγέλσεις:** **i.** Να γράψετε το απαρέμφατο παθητικού αορίστου του υπογραμμισμένου τύπου. **ii. σιτεῖσθαι:** Να γράψετε το γ' πληθυντικό πρόσωπο της ευκτικής στον ίδιο χρόνο και στην ίδια φωνή. **iii. ἐγείρεσθαι:** Να γράψετε το β' ενικό πρόσωπο της οριστικής του παρακειμένου στην ίδια φωνή.
(μονάδες 3)
Μονάδες 10

Γ4α. τούτου γὰρ οὐτ' ἔστιν οὔτε ποτὲ μὴ γένηται κρείττον οὔτε ἄμεινον οὔτε τεχνικώτερον εἰς σωτηρίαν τὴν κατὰ πόλεμον καὶ νίκην-- τοῦτο ἐν εἰρήνῃ μελετητέον εὐθύς ἐκ τῶν παίδων, ἄρχειν τε ἄλλων ἄρχεσθαι θ' ὑφ' ἐτέρων. : **i.** Να αναλύσετε το ρηματικό επίθετο του αποσπάσματος (μονάδες 2). **ii.** Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τον υπογραμμισμένο όρο (μονάδα 1) και να τον μετατρέψετε σε συντακτικά ισοδύναμη φράση (μονάδες 2).

Γ4β. στρατιῶν δὲ ἔνεκα πολλὴ μὲν συμβουλή, πολλοὶ δὲ νόμοι γίνονται κατὰ τρόπον: Να μετατρέψετε τη συνταξη σε απαρηματική θέτοντας ως εξάρτηση: *Πλάτων ἔφη*

(μονάδες 5)
Μονάδες 10